

СВІТЛАНА РОМАНЮК,
доктор педагогічних наук, доцент
(Україна, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)
SVITLANA ROMANIUK,
doctor of pedagogical sciences, assistant professor
(Ukraine, Chernivtsi Yurii Fedkovych National University)

Проблема збереження і розвитку української мови в іншомовному середовищі

The Problem of Preservation and Development of Ukrainian Language in Foreign Language Environment

У статті розкрито місце української мови у життєдіяльності зарубіжних українців, доведено її важливість як засобу спілкування й існування етносу. Вказано, що мова є одним з основних, але не єдиним базовим елементом ідентифікації українця, оскільки володіння нею залежить від багатьох факторів, і в першу чергу позамовних, серед яких надзвичайно важливу роль відіграють офіційна (чи неофіційна) політика урядів, спрямована на підтримку чи на денационалізацію етнічних меншин, діяльність самої етнічної спільноти щодо збереження й розвитку рідної мови, умови їх проживання в державах поселення.

Представлено результати моніторингу щодо кількості осіб, які вивчають українську мову, та освітніх закладів, яким надається перевага у навчанні даної мови, розкрито особливості функціонування української мови в провідних англomовних державах світу (Австралія, Великобританія, Канада, США) та висвітлено потреби зарубіжних українців в оволодінні українською мовою. Доведено, що стимулюють вивчення української мови зарубіжними українцями двомовні програми навчання, які надають їм переваги для вступу у вищі навчальні заклади держав проживання й України. Окреслено проблеми поширення та утвердження української мови в англomовному середовищі. Вказано, що визначальним у цьому багатоаспектному процесі є не стільки підручники, скільки мовне середовище, яке впливає на рівень засвоєння рідної (другої/іноземної) мови нащадками іммігрантів.

Ключові слова: українська мова, асиміляційні, інтеграційні процеси, діаспора, лінгводидактичні проблеми, етнічні меншини.

The article explores the place of Ukrainian language in the vital activity of Ukrainians abroad, its importance as a means of communication and existence of the ethnic group is proved. It is mentioned that the language is one of the main, but not the only basic element of identification of a Ukrainian, because knowledge of the language depends on many factors, and in the first place out-of-language factors, among which a crucial role is played by the official (or unofficial) governments policy, aimed at supporting or at denationalization of ethnic minorities, the activities of the ethnic community itself concerning the preservation and development of the native language, their living conditions in the countries of settlement.

The results of the monitoring as for the number of people, who study Ukrainian language, and the educational institutions, which are shown a preference in teaching the language are presented, the peculiarities of functioning of Ukrainian language in the leading English-speaking countries of the world (Australia, Great Britain, Canada, the USA) are revealed, and the needs of Ukrainians abroad in mastering Ukrainian language are cleared out. It is proved that bilingual training programs, that give some benefits for entering higher educational institutions of the countries of residence and Ukraine, stimulate the learning of Ukrainian language by Ukrainians living abroad. The problems of spreading and adoption of Ukrainian language in the English-speaking environment are shown. It is indicated that the determining factor in this multidimensional process is not the textbooks, but the language environment, which influences the level of mastering of the native (second/foreign) language by the descendants of immigrants.

The expediency of use in teaching Ukrainian as a second language methods, techniques and means, which have been proliferated and proved the efficiency in the state schools, of new teaching approaches (communication, functionality), that provide intensive mastering of Ukrainian language and its active application in the real conditions of vital activity of Ukrainians in the multi-lingual environment of the countries of dwelling, are grounded.

It is argued that the proper level of functioning of Ukrainian language outside of the Ukrainian state today can only be ensured taking into account the specifics of the environment, with a sincere interest in Ukrainian language among children and parents, and in the same time with a well-designed school

system, properly selected curricula, modern methods, well-compiled books, adapted to today's needs, modern didactic manuals, qualified personnel and, undoubtedly, support by independent Ukraine.

Key words: *Ukrainian language, assimilating, integration processes, diaspora, lingual-didactic problems, ethnic minorities.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний розвиток земної цивілізації характеризується масовими міграціями, високою територіальною і соціальною мобільністю людей, формуванням інформаційного суспільства, тобто суспільства, що ґрунтується на виробництві знань, масовому використанні інформаційних технологій. За прогнозами вчених, головною ознакою ХХІ століття є змагання культур, а не економік. Рівень інтелектуалізації й одухотворення технологічних процесів визначатиме науково-технічний і гуманітарний прогрес. Зазначені чинники зумовили зростання стратегічних функціональних аспектів мови як основного і найважливішого засобу людського спілкування. Адже людина не може існувати поза комунікацією, її сутність значною мірою виявляється у спілкуванні з подібними собі. З цього приводу К.Ясперс слушно зазначав: «... я існую в комунікації з іншими людьми ...»; « ... комунікація – це життя людини серед інших людей» [9, с.132]. До стратегічних функцій мови, важливість якої надзвичайно зростає в умовах світової глобалізації та інтеграційних процесів, належить також ідентифікаційна функція, що забезпечує ототожнення людини в межах певної спільноти, зокрема й етнічної. Рідна мова, за І.Огієнком, – найважливіша ознака нації, «без окремої мови нема самостійного народу» [7, с.13.], «гине мова – гине народ» [7, с.39].

Окреслені та інші функції мови набули нині особливої гостроти для громадян незалежної Української держави, які через економічні та соціальні негаразди, невпевненість у завтрашньому дні, змушені, як і їх попередники понад сто років тому, шукати кращих умов для життя і праці в інших країнах світу. За даними довідкової літератури [2, с.230-232; 8], етнічні українці сьогодні проживають більшими чи меншими спільнотами на всіх континентах планети. З них понад 15 млн. чоловік, що складає більше 20 відсотків усього українства, перебуває в іншомовному оточенні, що негативно позначається на функціонуванні української мови як у писемній, так і в усній формі, остання з яких є розмовною літературною або діалектною. За умови потужного тиску панівної, державної чи офіційної мови країн поселення на українську мову окреслена нами проблема на сучасному етапі набула надзвичайної актуальності і заслуговує ґрунтовного та всебічного вивчення.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблеми функціонування української мови в іншомовному середовищі спонукали учених різних галузей науки – лінгвістів, лінгводидактів, педагогів, психологів, соціолінгвістів (Б.Ажнюк, Ф.Бацевич, А.Богущ, О.Забушко, Я.Закревська, В.Іванишин, Р.Кісь, П.Кононенко, М.Лесів, Л.Масенко, Я.Радевич-Винницький, І.Руснак, М.Степаненко, Г.Філіпчук та ін.) звернутися до з'ясування умов її поширення і вивчення як в Україні, так і поза її межами. Вважаємо, однак, що заявлена проблема настільки багатоаспектна і суспільно актуальна, що й надалі залишиться однією з найважливіших у вітчизняній україністиці, а до її розв'язання неодмінно долучиться нове покоління науковців.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є з'ясування сучасного стану української мови в умовах зарубіжжя і виявлення можливостей вирішення назрілих лінгводидактичних проблем у розвитку рідної мови зарубіжних українців.

Виклад основного матеріалу... Ґрунтовний історико-педагогічний та соціолінгвістичний аналіз джерельної бази з окресленої проблеми дає підстави констатувати, що поширеність української мови в певних сферах, володіння нею представниками різних поколінь, ступінь освоєння літературної норми залежать від багатьох чинників і, без сумніву, не можуть здійснюватися за спільною моделлю. Відповідно, не можуть бути однаковими й мовні проблеми українських іммігрантів у різних країнах їх поселення, оскільки залежать вони від рівня національної свідомості тої чи іншої громади, від успадкування національно-мовних традицій, умов їх збереження, від політики стосовно національних меншин урядів країн їхнього проживання, від часового і просторового характеру цих поселень і т.д.

На основі попередніх лінгвістичних і лінгводидактичних досліджень та власних спостережень можна зробити висновок, що сама ідентифікація українця, визначення етнічної приналежності, в нашому випадку української, у науковій літературі далеко не однозначні, зокрема, коли йде мова про виявлення у побуті, культурі, поведінці, у ментальності людини чи цілої групи людей таких елементів, які переконливо засвідчують їх етнічне походження. Серед багатьох характеристик дослідники виділяють базові індекси етнічності, до яких зараховують мову, культуру, традиційні елементи побуту, психологію людей, релігію тощо. Отже, рідна мова є одним з основних базових елементів при ідентифікації українця, але не єдиним, оскільки володіння нею залежить від багатьох факторів, і в першу чергу, позамовних, серед яких надзвичайно важливу роль відіграють

офіційна (чи неофіційна) політика урядів, спрямована на підтримку чи на денационалізацію національних меншин, діяльність самої етнічної спільноти щодо збереження й розвитку рідної мови, умови їх проживання в державах поселення (найкраще зберігається українська мова серед сільського населення або мешканців невеличких містечок, які здавна проживають компактно. Міське населення асимілюється значно швидше, хоч і неоднаково, у різному соціумі) тощо.

Багаторічний досвід рідномовної освіти українських діаспор розвинених англomовних країн світу (Австралія, Великобританія, Канада, США) засвідчує, що мобільна громада (а саме такими є етнічні спільноти українців у цих державах) спроможна не тільки пригальмувати асиміляційні процеси, а й забезпечити перспективи розвитку рідної мови. Зокрема, нами встановлено, що учні і студенти українського походження вивчають рідну мову через низку обставин. Іноді це рішення батьків. Проте більшість студентів записується в українську двомовну програму з власної волі й пишається вивченням другої (а для багатьох – третьої чи четвертої) мови. Дехто обирає її, як найкращий освітній вибір для себе. Стимулює даний процес і той факт, що університети США, Канади та Австралії пропонують студентам відповідні програми з вивчення української мови, літератури, фольклору та методики викладання другої мови. Варто наголосити, що випускники двомовної програми мають достатнє знання мови, щоб задовольнити вступні вимоги університетів і в Україні та здобувати там вищу освіту. Мають вони певні переваги і при вступі до університетів своїх країн. Так, учні 12 класу українських шкіл Австралії здають державні іспити з української мови на рівні з іншими предметами, а одержані бали їм зараховуються при вступі до університету. (Уряд ще дає додаткових 10% до тих балів за вивчення іноземної мови, а в університетах деякі факультети пропонують ще додаткових 10%) [3].

Позитивно вплинув на підвищення інтересу зарубіжних українців до вивчення української мови приплив «четвертої» хвилі іммігрантів і їх дітей до США, Канади, Австралії, Великобританії та інших країн. Цей фактор зумовив збільшення кількості тих, хто розмовляє, вивчає та підтримує українську мову в діаспорі. Спостерігається також розширення мережі рідних шкіл і шкіл українознавства. Зокрема, в Канаді за останні декілька років у рідній школі і курсах українознавства Філії УНО Торонто-Захід збільшилась кількість учнів. У ній працюють 11 учителів і навчаються 140 школярів – від садочка до 11 класу. Учні 8-11 класів у цій школі здобувають чотири кредити (по одному за рік навчання), які додаються до успішності в державній школі і враховуються під час вступу до університету. Відновила свою діяльність вечірня українська рідна школа в містечку Судбури (провінція Онтаріо), яка працює два рази на тиждень. Специфіка цієї школи в тому, що тут вивчають українську мову учні різних вікових категорій – від 17 років і старші. Запрацювала українська рідна школа УНО в Реджайні (провінція Саскачеван). На початку її роботи заняття проводилися по суботах. Зараз навчання української мови, літератури, співу і малюванню відбувається два рази на тиждень тривалістю по дві години. Школа діє за підтримки громадських організацій, зокрема міської та провінційної рад Конгресу Українців Канади, є членом Освітньої програми провінції Саскатун та інших програм. Додаткову фінансову підтримку їй надає жіноча організація при УНО – Організація Українок Канади (ОУК) [6, с.18].

Варто зазначити, що за популярністю серед українських канадців навчальні заклади проранжовано наступним чином: діти зарубіжних українців навчаються або навчалися в українських недільних чи вечірніх школах (31%), україно-англійських (двомовних) класах (25%), україномовних класах державних шкіл (19%), на факультетах університетів (13%) або вивчають українську за допомогою спеціальних програм (літні курси з мови) (6%).

Вибір місця навчання, як правило, зумовлений різними обставинами й причинами – як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Та, коли йдеться про їх діяльність, то респонденти пропонують поліпшити: матеріальну базу (33%), інформаційне забезпечення (39%), професійний рівень педагогів (28%).

Важливим чинником у виборі україномовного навчального закладу є те, що вони допомагають зберегти національну ідентичність, оскільки дають знання про культуру, традиції, історію українського народу (70%), допомагають вивчити мову (20%), відкривають можливості для участі в культурних, історичних та релігійних подіях сучасної України (20%) [5].

Наведені результати досліджень дають підстави стверджувати: свідомі діячі української діаспори зрозуміли, що мова родини – це традиція, а мова громади, спільноти – це культура спільноти. Тому в багатьох країнах проживання вони підняли українську мову на шкільний рівень, домоглися, щоб вона стала і шкільним предметом, і мовою навчання, тобто отримала статус суспільної мови і життя спільноти як етносинтезуючий чинник. Сучасні реалії життя зарубіжних українців засвідчують, що потреба в українознавчих школах не зникає. Так, у США вони створюють сприятливі умови для життєдіяльності українців в імміграції, допомагають зберігати національну самобутність в умовах поліетнічного суспільства, відроджують традиційну українську культуру, протидіють асиміляційним процесам, постмодерністській культурі.

Водночас слід наголосити, що, враховуючи соціокультурні та демографічні фактори, а також зростаючий процес асиміляції підростаючих поколінь, діаспорні українці головний акцент поставили на двомовну освіту молодого покоління. Тим більше, що практика попередніх років підтвердила її доцільність та ефективність за наявності, безперечно, відповідних організаційно-педагогічних умов і заходів.

Головним осередком («ресурсовим центром») для англійсько-української освіти та розробки й покращення двомовних програм став Канадський інститут українознавчих студій, відкритий у червні 1976 р. в Альбертському університеті. Заснований при ньому педагогічний (пізніше – методичний) кабінет (тепер центр) української мови розробив низку підручників і посібників, з-поміж яких найбільшої популярності набула програма та навчально-методичний комплекс для засвоєння української мови «Нова» (автор О.Білаш). Завдяки їй кількість дітей, які навчалися в 1991-1992 рр. у двомовній українській програмі, складала: в Альберті – 1800 (порівняно до 645 учнів, які за переписом 1991 р. походили з родин, де мовою спілкування була українська); у Манітобі – 1000 (відповідно до 645 учнів); у Саскачевані – 700 (відповідно до 345). В Онтаріо спостерігалася протилежна картина: 2000 дітей вивчали українську мову в школах, тоді як україномовних дітей за переписом було 2380. В цей час за двомовною програмою в Альберті працювало 15 шкіл, у Манітобі – 13, у Саскачевані – 1 школа [1, с. 8–9].

Варто також зазначити, що розроблена в Канаді двомовна програма «Нова» набула широкого використання і в інших країнах, де компактно проживають українці.

Дослідженням установлено, що з огляду на умови освітнього середовища держави проживання української спільноти вивчення її рідної мови відбувається за критеріями чи зразками викладання матеріалу на уроках домінуючої мови, тому більшість навчальних завдань в українських школах західної діаспори мають творчий характер, спираються на досвід учнів, уміщують різні тести, питальники, психологічні задачі. Таким чином досягалася основна освітня мета – навчити дітей читати, писати, розмовляти та думати українською мовою, її реаліями і поняттями, жити в рідномовному освітньому просторі.

Як засвідчує практика австралійських учителів, навчання української мови в Австралії відбувається у п'ятих площинах:

- 1) розуміння мови/ listening;
- 2) розмовна мова/speaking;
- 3) читання / reading;
- 4) письмова мова/writing;
- 5) мовні елементи / language elements.

Проте бажаними для вчителів є програми і дидактичні матеріали для навчання учнів, які мало або зовсім не розуміють української мови [4, с.330].

Відгукуючись на запити сьогодення, сучасні вчені, методисти, педагоги-практики українського зарубіжжя спрямовують свою діяльність на підготовку нових програм, підручників і посібників з української мови та інших українознавчих дисциплін, удосконалення фахового рівня і професійної компетенції учителів українських освітніх закладів, запровадження в навчальний процес рідномовного шкільництва інноваційних педагогічних технологій, а також створення умов для співпраці між урядом та українською спільнотою в освітній галузі.

Однак необхідно констатувати, що, незважаючи на різноманітні заходи щодо збереження та розвитку української мови в діаспорі, у мовленні її представників досить сильно відчужаються асимілятивні процеси, які зумовлюють занглізування україномовних громадян у США, Канаді, Австралії та Великобританії. Їхній розмовний варіант української мови перенасичений англіцизмами. Структура речень нагадує скоріше традиційну граматичну модель побудови англійського речення, аніж усталений україномовний варіант. У мовлення вводяться англійські лексеми та цілі поняття, які мають цілком адекватні відповідники в українській мові, але чомусь мовці ними нехтують.

Цілком природно, що за умов проживання в англійськомовному суспільстві кожен україномовний громадянин навчається англійської. З часом чужомовне оточення призводить до нівелювання мовних навичок свого етносу. Проте, як засвідчує історичний досвід, мова народу, який вливається в нову етнічну спільноту, не розчиняється у ній повністю, а справляє і свій вплив на мову країни, в якій перебувають емігранти. Відбувається процес взаємозбагачення мов і культур. Зауважимо, що кількість іммігрантів-українців у Канаді більша, ніж у США, тому взаємозбагачення в мовах тут відбувається активніше, рівень збереження етнокультурних традицій українців значно вищий. Закономірно і те, що в мові українців США та Канади вживається чималий відсоток мовних одиниць, які з'явилися як наслідок зв'язку української мови з мовним середовищем цих країн. Тому існує розбіжність між українською мовою як державною мовою України та її американсько-канадським, зрештою і австралійським варіантом. Проте основний лексичний та фразеологічний

склад обох мов залишається незмінним, що становить основу взаєморозуміння українців в Україні, США, Канаді та Австралії не лише у вільному спілкуванні, а й на рівні мови ЗМІ, наукової та художньої літератури тощо. Тому українська мова в розвинених англійськомовних країнах – Австралії, Великобританії, Канаді та США і сьогодні традиційно виконує такі основні функції:

– Є основною ознакою вираження українцями цих країн своєї етнічної належності.

– Є важливим засобом комунікації між українцями США, Австралії, Великобританії, Канади, України та світовим українством взагалі.

– Істотно доповнює суто номінативний склад англійської мови в цих країнах власне українськими реаліями з їхніми етнокультурними особливостями.

Необхідно зазначити, що за обставин, коли мовна агресія з боку англійської мови на українську посилюється (ця тенденція має цілком об'єктивний характер), в умовах діаспори постійно ведуться пошуки інноваційних технологій, прийомів і засобів рідномовної освіти. Серед нових та ефективних підходів до навчання української мови в західній діаспорі останніх десятиліть варто виділити комунікативність та функціональність. На противагу структурному підходу, де основна увага зверталася на граматичну форму вислову, з'явилися понятійний і функціональний підходи, де за основу організації навчального процесу береться значення мовного явища, його застосування на практиці або його функцію. У зв'язку з цим у процесі навчання української мови пропонується така систематизація лексико-граматичного матеріалу, де враховується граматики та функція головних одиниць у спілкуванні, значення їх у контексті лінгвістики.

Специфіка виділення лексико-граматичного матеріалу для різних контингентів слухачів спонукає педагогів української діаспори до пошуків нових, активних методів викладання, нових дидактичних принципів самої організації навчання української мови в системі рідномовного і державного шкільництва.

З метою ефективного здійснення процесу навчання української мови в діаспорі підготовлена система підручників, посібників, навчальних матеріалів, в яких закладені основні принципи гуманізму. Саме для цього добирається відповідний країнознавчий матеріал, який не тільки містить інформацію про Україну, її народ, культуру, а й виховує почуття поваги до людини, викликає бажання творити добро на землі. Ось чому в підручниках і навчальних посібниках широко використовуються твори та наукові праці про Україну вітчизняних і зарубіжних авторів.

Дослідженням доведено, що активне використання граматичного матеріалу поряд з етнокультурним аспектом передбачене на всіх рівнях навчання, починаючи від початкового, де вивчають мову з нуля, і закінчуючи високим рівнем в університетах.

Варто наголосити, що пошуки нових методів викладання української мови, сучасних способів презентації лінгвістичних явищ призвели до зміни функцій вчителя/викладача української мови.

У зв'язку з конкретними обставинами, контингентом тих, хто навчається, виокремлено три основні види діяльності педагога:

- 1) конструктивну, яка передбачає добір, зміст і організацію навчального матеріалу;
- 2) організаційну, пов'язану з організацією діяльності викладача й студентів;
- 3) комунікативну, яка передбачає комунікативну підготовку слухачів.

В основу організації навчального процесу покладені принципи:

– комунікативної спрямованості, що передбачає функціональне розташування матеріалу, його реальну роль у практичному використанні;

– комплексний розвиток усіх видів мовної діяльності.

Як засвідчує практика, логіко-семантичний принцип збуджує інтерес в учнів / студентів до змісту та мовної сторони навчальних матеріалів, сприяє високому розвитку їх спонтанного мовлення та максимально мобілізує розвиток мовленнєвих дій.

В основу методики презентації граматичного матеріалу покладено функціонально-комунікативний метод, що забезпечує інтенсивне засвоєння української мови та її активне використання в реальних умовах життєдіяльності.

Висновки... Отже, здійснений аналіз засвідчує, що належний рівень функціонування української мови за межами Української держави сьогодні можна забезпечити тільки із врахуванням специфіки середовища, з щирим зацікавленням українською мовою у дітей та батьків, а водночас із добре продуманою шкільною системою, відповідно дібраними програмами навчання, сучасними методами, добре складеними підручниками, пристосованими до сьогоднішніх потреб, сучасними дидактичними посібниками і кваліфікованими кадрами та, безперечно, підтримкою незалежної України.

До перспективних напрямів досліджень у даній сфері належать: аналіз дидактичних можливостей української мови як іноземної/другої, вивчення й узагальнення досвіду їх практичного використання в іншомовному середовищі тощо.

Список використаних джерел і літератури/References:

1. Гарячий мікрофон // Вісник. – 1993. – Ч.3. – С.8–13 / *Hariachyy mikrofon (Hot microphone)*, Visnyk, 1993, Ch.3, pp.8–13. [in Ukrainian].
2. Зарубіжні українці. Довідник. – Київ: Україна, 1991. – 252с. / *Zarubizhni ukraiyntsi. Dovidnyk (Foreign Ukrainians. Directory)*, Kyiv, 1991, 252 p. [in Ukrainian].
3. Звіт Української Центральної Шкільної Ради (УЦШР) Австралії (2003-2008 рр.) [Електронний ресурс] / Оприся Стефин. – Режим доступу: <http://osvita.Ukrainian/world/congress.org/Avsralija-shkola-zvit-2003-2008> / *Zvit Ukrainiskoi Tsentralnoi Shkilnoi Rady (UTsShR) Australii (2003-2008 rr.) (World School of the Ukrainian Central Rada (the Rada) Australia (2003-2008))*, access mode: <http://osvita.Ukrainian/world/congress.org/Avsralija-shkola-zvit-2003-2008> [in Ukrainian].
4. Карпенко С. Проблеми та перспективи українського шкільництва за кордоном / Світлана Карпенко // Українознавство. – 2007. – С.32–332. / *Karpenko S. Problemy ta perspektyvy ukrainskoho shkilnytstva za kordonom (Problems and prospects of Ukrainian education abroad)*, Ukrainoznavstvo, 2007, pp. 329–332 [in Ukrainian].
5. Кашпіровська І. Аналіз стану освіти в українській діаспорі Канади за результатами моніторингу (анкети англійською мовою) / Ірина Кашпіровська // Українознавство. – 2006. – №4. – С.351–353. / *Kashpirovska I. Analiz stanu osvity v ukrainskii diaspori Kanady za rezultatamy monitorynhu (ankety anhliskoii movoiu) (Analysis of the education of Ukrainian diaspora in Canada on monitoring results (questionnaires in English))*, Ukrainoznavstvo, 2006, № 4, pp. 351–353. [in Ukrainian].
6. Левицька О. Сучасний стан українського шкільництва при УНО Канади та перспективи його розбудови / Оксана Левицька // Бористен. – 2011. – Ч.4. – С.16–18. / *Levytska O. Suchasnyi stan ukrainskoho shkilnytstva pry UNO Kanady ta perspektyvy yoho rozbudovy (The current state of Ukrainian education at UNF Canada and the prospects of its development)*, Borysten, 2011, Ch.4, pp.16–18. [in Ukrainian].
7. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки / І.Огієнко. – Львів: Фенікс, 1995. – 46 с. / *Ohiienko I. Nauka pro ridnomovni oboviazky (The science of native duties)*, Lviv, 1995, 46 p. [in Ukrainian].
8. Українські поселення. Довідник. – Нью Йорк. – 1980. – 350 с. / *Ukrainski poselennia. Dovidnyk (Ukrainian village. Directory)*, Nyu York, 1980, 350 p. [in Ukrainian].
9. Ясперс К. Комунікація / Карл Ясперс // Першоджерела комунікативної філософії. – К. : Либідь, 1996. – С. 132–148 / *Yaspers K. Komunikatsiia (Komunikatsiya)*, Pershodzherela komunikatyvnoi filosofii, Kyiv, 1996, p.132. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: «7» квітня 2016 р.

Стаття прийнята до друку: «21» квітня 2016 р

Рецензенти:

Тимчук Л. – доктор педагогічних наук, доцент
Федірчик Т. – доктор педагогічних наук, доцент

Романюк Світлана – доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктор педагогічних наук, доцент, e-mail: delevSV@yandex.ru

Romaniuk Svitlana – assistant professor of the department of pedagogy and methodology of primary education Chernivtsi Yurii Fedkovych National University, doctor of pedagogical sciences, assistant professor, e-mail: delevSV@yandex.ru

Цитуйте цю статтю як:

Романюк С. Проблема збереження і розвитку української мови в іншомовному середовищі / Світлана Романюк // Педагогічний дискурс. – 2016. – Вип. 20. – С. 154–159.

Cite this article as:

Romaniuk S. The Problem of Preservation and Development of Ukrainian Language in Foreign Language Environment, *Pedagogical Discourse*, 2016, Issue 20, pp. 154–159.